

Proponowany projekt pt. „Inwentarze kolegiów jezuickich w Nieświeżu i w Nowogródku – opracowanie i edycja źródłowa” jest przedsięwzięciem zaplanowanym na trzy lata. W swoim założeniu projekt ma na celu udostępnienie źródeł dotychczas niewykorzystywanych przez badaczy zarówno polskich, jak i zagranicznych, jakimi są pokasacyjne inwentarze kolegiów jezuickich, przechowywane w Moskwie i w Mińsku. Ze względu na szczegółowość i różnorodność zawartych w nich informacji, inwentarze stanowią bardzo cenny materiał nie tylko dla osób interesujących się historią Kościoła, ale również dla specjalistów innych – niekiedy bardzo odległych – dyscyplin. O istotnym znaczeniu problematyki badawczej świadczy ponadto pierwszoplanowa rola, którą jezuici odgrywali w życiu kulturowym i społecznym dawnej Rzeczypospolitej.

Badania prowadzone w ramach projektu będą miały na celu przetworzenie rękopiśmiennych inwentarzy w tekst elektroniczny (MS Word) oraz opracowanie aparatu krytycznego. Temu celowi posłużą kwerendy w archiwach i bibliotekach krajowych i zagranicznych, niezbędne do wyjaśnienia wielu kwestii poruszanych w rękopisach, które nie zostały wyjaśnione w dotychczasowej historiografii. Chronologiczny zakres badań obejmie nie tylko okres powstania inwentarzy, ale również czasy wcześniejsze i późniejsze: od końca XVI wieku do przełomu XVIII i XIX stulecia, ze względu na długoletni rozwój kolegiów i skomplikowany przebieg procesu likwidacji dóbr pojezuickich.

Projekt cechuje się daleko posuniętym nowatorstwem. Poprzez opracowanie inwentarzy, poprzedzonych obszernym wstępem i opatrzonych bogatym aparatem krytycznym, wprowadzi on do obiegu naukowego wiele nieznanych dotąd informacji na temat kultury i społeczeństwa staropolskiego. Ułatwi ponadto historykom wejście w przedmiotowe zagadnienia z zakresu wielu – niekiedy dotąd słabo zbadanych – dyscyplin. Równocześnie przyczyni się do poszerzenia kwestionariusza badawczego historiografii jezuickiej, tradycyjnie skupionej na kwestiach kulturowych. Umożliwi także głębsze rozeznanie problematyki kasat zakonów, z którymi wiązały się głębokie przeobrażenia społeczne i polityczne w XVIII i XIX wieku. W tym kontekście nakłoni historyków do wznowienia badań nad Komisją Edukacji Narodowej, która stanowiła pierwsze ministerstwo nauki i szkolnictwa w Europie.

Projekt ma również charakter międzynarodowy, i to w podwójnym sensie. Z jednej strony nawiązuje do badań od dawna prowadzonych w innych krajach, które w przypadku Polski i jej wschodnich sąsiadów nie były dotąd rozwijane. Z drugiej strony, dzięki anglojęzycznej wersji aparatu naukowego oraz streszczeniom w kilku językach kongresowych, przyczyni się do popularyzacji osiągnięć polskiej nauki zagranicą.

Do podjęcia badań nad wspomnianą tematyką skłania kilka powodów:

1) znaczenie inwentarzy pokasacyjnych dla dalszego rozwoju historiografii o jezuitach, ze względu na możliwość ukazania w ich świetle wielu aspektów kulturowych, społecznych i gospodarczych, dotychczas rzadko poruszanych w literaturze przedmiotu.

2) wartość inwentarzy pokasacyjnych dla badań nad kształtowaniem wielokulturowego dziedzictwa Rzeczypospolitej Obojga Narodów, ze szczególnym uwzględnieniem wkładu Kościoła katolickiego w ten proces.

3) wartość informacji zawartych w inwentarzach dla przedstawicieli innych dyscyplin. Zaliczają się do nich historia sztuki i architektury, historia wychowania i formacji intelektualnej elit, historia muzyki, historia medycyny, bibliotekoznawstwo i historia drukarstwa, dzieje gospodarki i rolnictwa oraz historia miast i mniejszości narodowych. W przypadku zaniedbywanych dotąd zagadnień opublikowanie inwentarzy może przyczynić się do ożywienia badań nad daną dziedziną.

4) fakt wykorzystywania i doceniania inwentarzy przechowywanych w krajowych instytucjach kulturalnych przez polskich badaczy (zwłaszcza z zakresu historii sztuki i architektury). Równocześnie szeroki zakres zagadnień omawianych w inwentarzach świadczy o potrzebie udostępnienia tego typu źródeł szerszemu gronu badaczy. Dotyczy to zwłaszcza tych rękopisów przechowywanych poza granicami kraju, w przypadku których konsultacja wiąże się ze znacznymi nakładami finansowymi.

5) potrzeba zacieśnienia współpracy z historykami białoruskimi poprzez wzajemne konsultacje i udział we wspólnych konferencjach.